

Андрусенко Світлана. Художня освіта учнів у початковій школі Франції / Світлана Андрусенко // Креативність особистості як фактор інноваційного розвитку суспільства : збірн. наук. праць. Вип. 2 / за ред. доц. В.В. Павленко. – Житомир : ФО-П Левковець Н.М., 2020. – 188 с. – С. 8-16.

*Андрусенко Світлана,
магістрантка ННІ педагогіки.
Науковий керівник: канд. пед. наук, доцент В.В. Павленко*

Художня освіта учнів у початковій школі Франції

Нині настав час коли без креативного мислення та внесення новизни в реформування освітніх програм неможливо створити школу нового зразка. Українська освітня система не може лишатися за межами процесів змін, що охоплюють більшу частину Європи. Країни, подібні нашій державі, налагоджуючи взаємозв'язки з провідними державами, що впливають на освітні системи один одного, збагачують свій педагогічний досвід. Важливою складовою цього процесу є початкова школа, оскільки саме тут закладаються фундаментальні основи життя. У цей період художня освіта якнайкраще сприяє розкриттю творчих здібностей, розвитку художньо-естетичних смаків та сприяє закладанню необхідних цінностей у дітей молодшого шкільного віку. Важливим для України є досвід реформування початкової освіти Франції, яка вважається однією з найкращих у Європі.

Метою статті є опрацювання історії зародження художньої освіти учнів у початковій школі Франції, виділення основних ідей художньої освіти; узагальнення практичного досвіду художньої освіти та порівняння програм викладання художніх дисциплін у сучасній початковій школі Франції та України.

Вчені проаналізували та узагальнили французьку освітню систему з метою впровадження нових ідей в освіту своєї країни. Це такі як Б.Вульфсон, О.Лисова, Т.Швець, О.Джуринський, Л.Можаєва, Л.Зязюн, А.Щербо, О.Алексєєва, В.Бутенко та інші. Але більшість учених опрацьовували саме загальну освіту у Франції. Питання розвитку художньої освіти майже не висвітлено.

Слід відзначити наукову працю В.Полтавця, який один з небагатьох проаналізував проблему художнього виховання учнів у французькій початковій школі. Це означає, що художня освіта учнів початкової школи Франції освітлена недостатньо. У період інтеграції України найбільш гостро постає питання опрацювання досвіду у

галузі художньої освіти Франції. Тому ця стаття присвячена вивченню досвіду художньої освіти Франції, який може слугувати подальшому вдосконаленню і розвитку цієї галузі педагогічної науки у шкільній практиці України.

Слід зазначити, що головною метою загальної системи освіти Франції є розвиток дитини як особистості та формування навичок до раціональних суджень. Вступні іспити до початкової школи та домашні завдання в ній відсутні. **Початкова школа** є першим блоком обов'язкової освіти, який триває п'ять років і ділиться на три курси: *підготовчий* (від 6 до 7 років), *елементарний* (від 7 до 9 років) та *середній* (від 9 до 11 років). Навчання триває 4 дні на тиждень по 6 годин на день: з 9 до 12 і з 14 до 17 години. Середа та четвер – це час екскурсій та відвідування храмів. Неділя – вихідний день. Щоб зміцнити здоров'я школярів створюються відповідні класи, де діти протягом 2-4 тижнів фізично загартовуються. При переході з початкової школи у наступний обов'язковий блок навчання – коледж, учні складають національний іспит [1, с. 159].

Попри те, що цілями початкової освіти головним чином є тренування і розвитку інтелекту, чутливості та фізичних можливостей школярів, Франція завжди прагнула забезпечити можливість для вираження художнього таланту учнів. Соціально обумовлені вимоги до системи освіти змінюються відповідно до реалій певного часу, висуваючи нові теоретичні й методичні вимоги до навчання і виховання молодого покоління в тому числі й в галузі художнього виховання. Тому у 2009 році була ухвалена резолюція, яка стосувалася розвитку та впровадження художнього виховання у країнах Європейського Союзу, до яких входила і Франція. Згідно з цим документом художнє виховання повинне бути обов'язковим. Підґрунтям започаткування художнього виховання у шкільній практиці Франції стали народні й культурні традиції, культурно-історична спадщина та сімейне виховання французького народу.

Аналізуючи наукові та літературні джерела можна стверджувати, що ідеї використання мистецтва як одного із засобів шкільного навчання і виховання в історії педагогічної думки Франції мають глибокі корені.

У статті наведені основні етапи розвитку ідей художнього виховання у практиці початкової школи, які дали можливість встановити таку послідовність їхнього втілення :

- *ідея «прикрашення шкіл»* або *«прикрашення оточення»* починає реалізовуватись наприкінці XIX століття, що мала за мету оточити дитину у школі картинами, різними художніми прикрасами

(репродукції картин, різноманітні ілюстрації, поштові картки, театральні афіші тощо), які мали художню цінність і розвивали у дітей відчуття прекрасного, розвивали їх інтелектуально;

- *ідея «творчого пробудження»* базується на поглядах прихильників «нового виховання» у французькій педагогіці 60-х років ХХ століття;

- *ідея «виховання мистецтвом»*, що базувалась на теорії Г. Ріда, почала поширюватись у Франції у 80-ті роки ХХ століття, коли опанування знань та умінь з мистецьких дисциплін передбачалося не як самоціль, а як засіб для зустрічі з мистецькими творами та для власної творчої практики;

- *ідея «художнього та культурного виховання»* знаходить своє відображення в шкільних програмах з мистецьких дисциплін початкової школи у ХХІ столітті й ставить за мету ознайомлення дитини із сукупністю мистецтв та культур різних епох у всьому розмаїтті їхніх проявів, загальнолюдської спадщини, формування власної культурної ідентичності, опанування специфічних компетенцій у мистецьких галузях [2, с. 10].

Зміни пріоритетів суспільного та економічного розвитку держави обумовлюють нові підходи у навчанні та вихованні молодого покоління. Проведений аналіз навчальних програм початкової школи Франції ХІХ-ХХ століть доводить, що з появою перших загальнодержавних шкільних програм (Закон про обов'язкову початкову освіту від 28 березня 1882 року, так званий «закон Феррі») та програми 1887 року (стосовно материнської школи) мистецькі дисципліни (музика, малювання) були включені до обов'язкових навчальних дисциплін. Але їх викладання було орієнтоване на надання знань, необхідних для майбутньої професійної діяльності школярів, а не слугувало розвитку естетичних смаків.

На початку ХХ століття починається переосмислення завдання викладання мистецьких дисциплін у початковій школі Франції, яке полягало у загальнокультурному розвитку дитини, виховання її як особистості. У навчальних програмах 1909 року для початкової школи мистецькі дисципліни розглядаються як дієвий засіб виховання загальної культури, розвитку у дитини уяви, чуйності, естетичних смаків, емоційної пам'яті, а для виконання встановлених цілей проголошувалась свобода учня у вираженні власних почуттів та їхньої художньої інтерпретації. Відповідно надавалась і свобода для вчителя у формах, методах викладання та заохочування школярів до художньої творчості. Саме ці принципи будуть панувати у програмах

початкової школи 1923, 1933, 1938 років та практиці викладання мистецьких дисциплін.

У навчальній програмі з мистецьких дисциплін для учнів початкової школи 1969 року на перше місце виходять нові – «активні» або «розвивальні» методи навчання, які сприяють розвитку у дитини здатності до творення, креативності, становленню її як творчої особистості в процесі художнього виховання.

Назва навчального циклу «Художнє виховання» вперше з'являється у програмі для початкової школи 1985 року, яка містить у собі дві навчальні дисципліни: «Музичне виховання» та «Пластичні мистецтва».

Наприкінці ХІХ на початку ХХ століть у французькій педагогічній думці вважали, що художнє виховання має бути спрямоване на розвиток художнього смаку та любові до прекрасного, повноцінний розвиток й гармонізацію душі дитини, а головною метою художнього (естетичного) виховання є не підготовка майбутніх артистів, а розвиток естетичних нахилів у всіх дітей взагалі (М. Брауншвіг), слугувати засобом морального виховання та гармонійного розвитку дитини (А. Фер'єр).

У другій половині ХХ століття вважали, що художнє виховання має слугувати прищепленню естетичних ідеалів у ставленні до світу речей та явищ, розвивати естетичні смаки дитини, підвищувати чутливість до прекрасного (Л. Порше), забезпечити всебічний розвиток дитини, а не підготовку митця (Р. Галізо).

Головне завдання художнього виховання на сучасному етапі полягає в тому, щоб сформувати не професіонала, а чуйну, розвинену в художньому відношенні людину, яка вміє цінувати витвори мистецтва і готова до креативної діяльності. Художнє виховання передбачає водночас і виховання свідомого громадянина з розвиненим художнім смаком, адаптованого до життя в сучасному суспільстві. Таке призначення художнього виховання обстоюють у науково-педагогічних працях І. Ардуен, Ф. Пюжас, А. Руке, С. Фонтанель-Бросар, Ж. Унгаро та інші [2, с. 11].

Доцільно усвідомити різницю між поняттями «художнє виховання» та «художня освіта» у сучасній французькій педагогіці. До «художньої освіти» у французькій шкільній практиці відносять безпосередньо викладання та оволодіння теорією та практикою мистецьких дисциплін (музика вокальна та інструментальна, пластичні мистецтва, архітектура, театральне мистецтво, кіномистецтво, аудіовізуальні мистецтва, циркове мистецтво, танець, прикладні мистецтва та ін.). Художня освіта слугує розвитку

індивідуальних здібностей учнів, надає можливість знайомства з технікою художньої експресії та творчим процесом. Таким чином, художня освіта у початковій школі розглядається французькими педагогами як фундаментальна складова художнього виховання, що передбачає викладання мистецьких дисциплін, які включені до навчальних шкільних програм. Здобуті мистецтвознавчі знання та вміння (художня освіта) не розглядаються як кінцевий етап навчання, а є основою для художньо-творчої діяльності, спілкування школярів з творами мистецтв, розуміння та сприйняття культурного надбання людства в усьому його розмаїтті, сприяє рівному доступу до культури всіх учасників навчального процесу (художнє виховання).

Художнє виховання в сучасній початковій школі Франції має *три основні складові*:

- **практична** як компонент майстерності виконання становить фундаментальну частину мистецьких дисциплін, котрі забезпечують можливість опанувати зміст навчання, спонукають до творчої діяльності, допомагають ознайомленню, вивченню і розвитку майстерності та манери виконання власних творчих праць;

- **культурна** складова вибудовується на історії та аналізі мистецтв, художніх течій у мистецтві, ознайомленні з культурною спадщиною та сучасним мистецтвом у всіх його проявах;

- **технічна** - допомагає опанувати техніку та різноманітні засоби креативної самореалізації, включаючи цифрові технології, можливості комп'ютерних програм для реалізації власного або колективного творчого задуму.

У процесі дослідження В. Полтавцем виявлено, що художнє виховання у початковій школі Франції представлено як сукупність навчальних та виховних заходів (з використанням як потенціалу викладачів навчальних закладів, так і зовнішніх учасників навчально-виховного процесу - представники закладів культури, митці), котрі спрямовані на формування художнього смаку, потреби спілкування з творами мистецтв, отримання специфічних знань та вмінь, необхідних для сприйняття та інтерпретації мистецьких витворів, здатності до особистої художньої творчості. Мета художнього виховання у початковій школі полягає не у формуванні митця (*artiste*), а творчої особистості, здатної адаптуватися до вимог сучасного суспільного життя, у підготовці майбутніх дорослих громадян, які б навчилися жити разом, незважаючи на їхню крайню розбіжність [2, с. 13].

Здійснений у процесі дослідження аналіз документів стосовно художньої освіти та художнього виховання у Франції, прийнятих за

останні 25 років, свідчить про постійну увагу держави до питань художнього виховання школярів, а також розподіл відповідальності за реалізацію його завдань між державними закладами, місцевими органами самоврядування, громадськими та творчими організаціями.

Початкова школа у Франції намагається дати учням за допомогою художнього виховання те, що не в змозі забезпечити їхнє соціальне та культурне середовище.

Установлено, що предмети художньої освіти органічно поєднуються з іншими шкільними дисциплінами і надають можливість здійснювати художнє виховання учнів на міждисциплінарних засадах.

На рівні початкової школи зберігається принцип неперервності художнього виховання, який виявляється в його послідовному ускладненні на старших етапах навчання відповідно до вікових особливостей учнів, зростанні інтелектуального й емоційного навантаження, вимог до опанування вміннями та навичками.

Досягненню мети художнього виховання молодших школярів сприяють форми і методи, що набули поширення в школах Франції. Як і в Україні, основною формою навчальних занять у школі є урок, де учні опановують, передбачені шкільними програмами знання, вміння і навички, в тому числі і в галузі мистецтва. На молодших щаблях навчання значне місце відводиться екскурсіям, під час яких учні знайомляться з культурним життям своєї місцевості, відвідують кіноконцертні зали, майстерні митців, театральні вистави для дітей, знайомляться з навколишньою природою. Екскурсійна форма художнього виховання диференціюється на три основних види: ознайомчу, навчально-пізнавальну та творчо-продуктивну. Перший передбачає загальне ознайомлення з витворами мистецтв, знайомство з культурно-історичною спадщиною, другий – опанування додатковими знаннями з різних видів мистецтв, третій – спрямований на створення нової мистецької продукції. Ефективними є такі форми занять, як запрошення місцевих діячів культури та мистецтв для спільного проведення уроку, організація *«Класів з мистецько-культурним проектом»* (classe à PAC), де здійснюється поглиблене вивчення різних аспектів мистецтвознавства.

Реалізація художнього виховання молодших школярів здійснюється за допомогою різноманітних методів, спрямованих на підвищення ефективності навчально-виховного процесу. У початковій школі Франції активно використовуються такі методи художнього виховання, як: гра, драматизація, метод проектів, дослідницькі методи, метод стимуляції до креативної діяльності,

метод синтезу мистецтв, метод художньої практики та ін. Наведений арсенал методів художнього виховання детально проаналізовано у дисертаційному дослідженні. Всі вони спрямовані на розвиток художнього уявлення учнів, формування в них художньої культури, естетичного смаку, чуттєвого самопрояву, духовності, потреби у творчій діяльності.

Підвищенню ефективності та якості художнього виховання у початковій школі Франції сприяють різноманітні засоби навчання (відео- та комп'ютерна техніка, різні види наочності), що дає змогу використовувати сучасні аналогові та цифрові технології і тим самим активізувати процес розвитку художньо-образного мислення, прийняття оптимальних художньо доцільних рішень, розв'язання поставлених перед учнем творчих завдань. Вибір засобів художнього виховання (художнє оформлення класної кімнати, школи, класні музеї, колективне спілкування із творами мистецтва різних видів і жанрів, хоровий спів, екскурсії в природу, самостійна художньо-творча діяльність дітей та ін.) значною мірою залежить від мети заняття, певного етапу навчальної роботи, а також від форм і методів її здійснення.

Цілісність та неперервність процесу художньої освіти молодших школярів забезпечують різні форми навчання. Французькі педагоги розглядають їх як додаткову можливість поглиблення та вдосконалення вже набутих знань і умінь у рамках художньої творчості та цілеспрямованого педагогічного впливу на емоційну сферу молодших школярів та її культурного й естетичного збагачення.

У позакласній роботі з художнього виховання перевага надається залученню молодших школярів у виховні проекти типу «*Культурні класи*» (безпосереднє знайомство з процесом творчості митців у певній галузі мистецтва та проби власних творчих сил під керівництвом митців у певній галузі мистецтва), «*Ательє з художньо-культурної практики*» (протягом 10-16 тижнів по 2-3 години щотижневих занять за власним уподобанням учня з певного виду мистецтва в майстернях митців, музеях, закладах культури під наглядом учителя, досвідчених майстрів або професійних художників).

Порівняльний аналіз навчальних програм з мистецьких дисциплін для початкових шкіл України та Франції свідчить про те, що автори програм (Л. Масол, О. Ростовський та ін.) для українських шкіл враховують сучасні тенденції викладання мистецтвознавчих дисциплін (інтегративний курс «Мистецтво», міждисциплінарні зв'язки, розвиток творчих здібностей у молодших школярів тощо).

Водночас в програмах для вітчизняної початкової школи недостатньо приділено уваги ознайомленню дітей із сучасними видами мистецтв у всіх їх проявах, використанню мультимедійних технологій, творчої роботи із зображеннями (статичними і динамічними), використанню аналогової та цифрової техніки для творчої роботи школярів у розділі знайомства з кіномистецтвом. Недостатньо приділяється увага такій формі проведення навчальних занять, як зустрічі дітей з митцями, діячами культури.

На організаційному рівні художньо-естетичного виховання молодших школярів у позашкільний час в Україні недостатньо приділяється увага спільним виховним заходам на постійній основі школи та місцевих закладів культури, відсутні виховні проекти на зразок існуючих у Франції *«Ательє з художньо-культурної практики»*, *«Місцевий виховний контракт»*, *«Місцевий контракт щодо художнього виховання»* тощо.

Проведене дослідження дозволило виявити ефективні форми та методи художньої освіти молодших школярів у початковій школі Франції, які можуть бути використані й в нашій країні. Зокрема, доцільно використовувати наступні методи: метод художньої трансформації; метод синтезу мистецтв; метод вільного вибору виразності та техніки виконання творчого задуму; метод візуалізації; метод імпровізації; метод проекту; метод художньої практики.

У початкових класах шкіл України можливо використовувати наступні форми організації занять з мистецьких дисциплін: запрошення митців з певного напрямку для проведення шкільних занять з мистецьких дисциплін; проведення художньої практики в майстернях митців, в закладах культури; впровадження навчально-виховних проектів з поглибленим вивченням різних аспектів мистецтвознавства; організація класних музеїв художньої творчості школярів; екскурсійні форми організації знайомства з культурно-історичною спадщиною рідного краю.

Список використаних джерел

1. Сисоєва С.О. Освітні системи країн Європейського Союзу: загальна характеристика: навчальний посібник / С.О. Сисоєва, Т.Є. Кристопчук. – Рівне: Овід, 2012. – 352 с.

2. Полтавець В.Л. Художнє виховання учнів у початковій школі Франції. – Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата пед. наук зі спеціальності 13.00.07 – теорія і методика виховання. – Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля. – Луганськ, 2008.

3. Польштавец В.Л. Художнє виховання в навчальних програмах початкової школи // Гуманізація навчально-виховного процесу: зб. наук. праць. – Слов'янськ : Вид. центр СДПУ, 2004. – Вип. 22. – С.248–257.

4. Польштавец В.Л. Інноваційні проекти викладання мистецьких дисциплін у початковій школі Франції // Духовність особистості : методологія, теорія і практика: зб. наук. праць. – Луганськ: Вид-во Східноукр. нац. ун-ту ім. В. Даля, 2005. – Вип. 4 (10). – С.173–181.